

5.5. Nyord enge, Møn, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

5.6. Barup Sø, Nordfalster, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

5.7. Hyllekrog-Saksfjed, Sydlolland, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

5.8. Nakskov Indrefjord, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

5.9. SPA 82, Bøtø Nor. Udvidelse af området med oversvømmede arealer, afgræssede fugtige enge og rørsump gennem statslige opkøb af naboarealer vest og sydover til nord for Gedesby (luftfyret). Her ligger store landbrugsarealer og lavbundsarealer i dag brak. Målsætningen bør være udvidelse til 3-dobbelt størrelse. I det eksisterende beskyttede område bør der ske afbrydning af dræn og evt. indpumpning af drænvand fra nærliggende sommerhusområder i den sydøstlige del af området (kaldet for Møllesø eller "Grevens rør"). Rørsumpen og enge i denne del er i dag alt for tør, hvilket i øvrigt medfører fremadskridende tilgroning. Herudover etablering af større jagtfri zoner på de omgivende private landbrugsarealer og etablering af publikumsfaciliteter, der tillader nænsom oplevelse (naturstier, skjul) af området i takt med udvidelsen. Etablering af offentlig natursti, der forbinder de to eksisterende fugletårne i læbæltet langs med Lævej.

5.10. SPA 83, Hyllekrog-Rødsand: Genoptagelse af det store naturgenopretningsprojekt ved Saksfjed Inddæmning på Sydlolland. Der ligger forundersøgelser af konsekvenser af en vandstandshævning. Projektet gik i sin tid (midt i 1990'erne) i stå, fordi ejeren af Lungholm Gods ikke ville gå med til det, men han kunne jo have ændret mening i dag.

5.11. SPA 91, Holmegårds Mose & Porsmose:

5.11.1. Gammel naturskov i Porsmose (ca. 20 ha) omkring de østlige tørvegrave (ca. 50 ha) bør sikres bedre vandstandsforhold og sikres mod hugst.

5.11.2. Området 'Tuerne' på ca. 20 ha har potentiale for Traneyngel og kan som sådan naturgenoprettes og beskyttes mod forstyrrelser.

5.11.3. Alle ca. 60 tørvegrave i Holmegaard Mose området er plaget af ringe vandkvalitet og vigende vandstand, skydeande-opdræt m.m. De bør genoprettes, så ynglefuglebestandene fra 1970'erne og tidligere vender tilbage. (i alt ca. 100 ha vandflade).

5.12. Broksø Enge (Etablering af lavvandede søer og våde enge (på grænsen til Vestsjællands Amt)

6. Bornhoms Amt

6.1. Vallensgårds Mose (25 ha, der i dag er drænede, Bornholms Amt)

7. Fyns Amt

7.1. Orestrand nordøst for Gyldensteen (Etablering af våde enge og sump på 95 ha, Fyns Amt)

7.2. Gråsten Nor, Ærø (Etablering af sø og våde enge i del af noret, Fyns Amt)

7.3. Bøjden Nor, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

7.4. Roholm, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

7.5. Tryggelev & Nørreballe Nor, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

7.6. Gulstav Mose, Sydlangeland, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

7.7. SPA 47, Lillebælt: Genopretning af afvandet mose på SØ-del af øen Bågø samt af afvandede arealer på Årø

7.8. SPA 71, Det Sydfynske Øhav: Gråsten Nor på Ærø: Et konsekvensprojekt har vist at der kan etableres en 80-100 hektar stor sø og fugtige enge. Fyns Amt har opkøbt 100 hektar højjord for jordbytte. Projektet bør støttes og hjælpes af Staten.

7.9. SPA 75, Odense Fjord:

Fjordmarken. Hele EF-fuglebeskyttelsesområdet lægges ud i græs i det omfang dette ikke er tilfældet i dag. Der genskabes en sø som der var indtil 1870 på 35-40 hektar.

7.10. Øen Dørholm plejes for trævækst. Opvækst af hyld giver redeplads for krager der rydder alle reder af vandfugle. Øen Tornø på 22 hektar dyrkes. Tidligere var den fjordens vigtigste yngleplads for udpegningsarten klyde. Denne er væk i dag.

Følgende skal ske her:

- øen lægges ud i græs - og græsses
- dræn brydes
- der isættes færist for at hindre ræv i at komme til øen

7.11. SPA 76, Æbelø og kysten ved Nærrå: Genopretning af den opdyrkede del af Orestrand på ca. 95 hektar. Udlæg i fugtige enge. Evt. kan diget omkring landkanalen gennembydes, så der bliver sødannelse i Orestrand. Tilsammen med den del af Orestrand, som er udyrket (92 hektar), vil der blive god dybde i området. Eventuelt anvendes dele af Gyldensteens Inddæmmede Strand som søer, hvorigennem vandløb (afvandingkanaler) skal løbe igennem - dette for at opnå en kvælstofgevinst, der vil gavne EF-fuglebeskyttelsesområdet på søterritoriet - her er ålegræsset stort set væk. Vil gavne herbivore fugle. Desuden vil de dannede vådområder gavne fuglene.

7.12. Klinte Strand ved Nærá Strand: Ådiger gennembydes, hvorefter området oversvømmes. Kan blive fremragende vandfuglelokalitet og værdifuld lokalitet til omdannelse af kvælstof til frit kvælstof - hvilket vil gavne Nærá Strand der er stærkt næringsstofbelastet.

7.13. Østsiden af Nærá Strand er inddiget. Her kan genskabes ca. 100 hektar strandenge. Er omtalt i DOFT (vist nok 1926) som ganske fremragende fuglelokaliteter.

8. Sønderjyllands Amt

8.1. Tøndermarskens ydre og især indre koge (7.000 ha - tidligere marskenge og sump)

8.2. Juvre, Rømø (Tidligere enge og marsk, Sønderjyllands Amt)

8.3. Stormengene, Rømø, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

8.4. Sølsted Mose, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

8.5. Søgård Mose, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

8.6. SPA 62, Tinglev & Terkelsbøl Moser,

8.7. SPA 69 Kogsbøl & Skast Mose samt

8.8. Kongemose:

Alle er præget af en kraftig tilgroning af pil og birk, der næsten gør dem ufremkommelige, og de har i dag meget svært ved at leve op til kravene som mulige levesteder for udpegningsarterne. Kratrydning med efterfølgende vandstandsstigning i mosestrækningerne og evt. afgræsning af tilstødende arealer vil være tiltag, som vil kunne fremme den naturlige udvikling af moserne.

9. Ribe Amt

9.1. Ribe Østerå og Obbekær Enge samt Ribe og Fæsted Mose samt den øvrige del af marsken bag digerne (Tidligere ferskenge og sumpe)

9.2. Rolf Sø (sidste ynglelokalitet i Danmark for Tredækker).

9.3. Filsø (Tidligere del af større sø med sump og enge)

10. Vejle Amt

10.1. Rævlingmose/Vorslunde Mose (500 ha Tidligere mose)

10.2. As Håb (175 ha. Tidligere strandeng og eng, Vejle Amt)

11. Ringkøbing Amt

11.1. Vestersø, Lemvig (300 ha. Afvandet fjordnær sø og eng, Ringkøbing Amt)

11.2. Fjordshale, Nissum Fjord (150 ha. Afvandet fjordnær strandeng, Ringkøbing Amt)

11.3 Bøvling Klit, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

12. Århus Amt

12.1. Kolindsund (Tidligere fjord og sø med enge, Århus Amt)

12.2. Overgaards inddæmning (2 yderste koge af tidligere fjord og strandeng, Århus Amt)

12.3. Kysing Fjord (Tidligere lavvandet fjord med sump og enge, Århus Amt)

12.4. Stubbe Sø, Djursland, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

12.5. SPA 15, Randers og Mariager Fjorde & Ålborg Bugt: En gammelkendt sag som vel ikke behøver uddybes.

12.6. SPA 30, Norsminde Fjord: Reetablering af strandenge/græsning af enge langs Norsminde Fjords sydside samt langs Odder Å - desuden genopretning af den opdyrkede Kysing Fjord, denne ligger godt nok uden for EF-området, men vil betyde et stort løft for området.

12.7. SPA 35, Mossø: Forbedret/genoptaget græsning af Klosterkær.

13. Viborg Amt

13.1. Tastum Sø, Skive (780 ha. Tidligere sø med ferske enge, Viborg Amt)

13.2. Hundborg Mose, Thy (350 ha. Retablering af mose og eng, Viborg Amt)

13.3 Agerø, Mors, Fugleværnsfondens reservat. Løbende restaurering og demonstrationsprojekter vedr. drift og pleje.

14. Nordjyllands Amt

14.1 Gårdbo Sø, Ålbæk (Tidligere sø og enge, Nordjyllands Amt)

14.2. Enge langs nordsiden af Mariager Fjord mellem Havnø og Helberskov (Nordjyllands Amt)

14.3. SPA 1, Ulvedybet & Nibe Bredning: Det ultimative projekt vil være at få stoppet pumperne! I øvrigt er der i området ved Nibe - Gjøl bredning mange strandenge, hvor det allerstørste problem er tilgroning pga. manglende afgræsning.

Engene nord og vest for Ulvedybet blev som et af de sidste større afvandingsprojekter afsluttet omkring 1970. Det betød at vidtstrakte engområder omkring Ulvedybet i løbet af de følgende årtier blev forvandlet fra fugtig eng til drænedede marker i omdrift. Det betød selvsagt en voldsom tilbagegang for engfuglene i området. I dag er der stort set ikke engområder bag digerne. Samtidigt skete der en stærkt forøget afledning af næringsstoffer til Ulvedybet.

Der er lavet flere rapporter om miljøtilstanden i Ulvedybet.

Et forslag til et område for naturgenopretning kunne være et område, der mod nordøst er afgrænset af landevejen mellem Gjør og Birkelse, mod sydøst af dige mod Ulvedybet der tænkes fjernet, mod sydvest af dige mod Fannegrøft, der tænkes fjernet og mod nord af en naturlig stigning i terrænet. Arealet kan også udvides med områder sydvest for Fannegrøft.

Nogle argumenter for netop dette område kunne være:

- a.. At skabe et område der vil give mulighed for fouragering for vadefugle og ænder. Området lige syd for er i dag det bedste fourageringsområde for vadefugle i Ulvedybet.
- b.. At give øgede ynglemuligheder for de få par af Engryle, der er tilbage i området.
- c.. At medvirke til omsætning af de meget store næringsstofmængder der udledes, for derigennem at aflaste Ulvedybet og Limfjorden. Vandet fra Fannegrøft tænkes udledt over arealet.
- d.. At give øgede muligheder for naturoplevelser i området. Da landevejen går lige op ad arealet vil det være let at lave P-pladser mm.
- e.. At arealerne i dag er fugtige og det landbrugsmæssige udbytte ringe. Dele af området udnyttes ikke landbrugsmæssigt

Oversigt over tre engfuglearters krav til levested
(fra Miljøministeriet (2005): "Handlingsplan for truede engfugle")

	Engryle	Brushane	Stor kobbersneppe
Fugtighed	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandstand må højst være 10-30 cm under jordoverflade i maj og første halvdel af juni. Afvanding må ikke finde sted.	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandstand må højst være 10-30 cm under jordoverflade i maj og første halvdel af juni. Afvanding må ikke finde sted.	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandstand må højst være 30 cm under jordoverflade i maj.
Struktur	Afhængig af strukturer i engen med pander og løer, der tørrer gradvist ud i slutningen af maj-juni.	Afhængig af strukturer i engen med pander og løer, der tørrer gradvist ud i slutningen af maj-juni.	Ingen krav
Gødskning	Sårbar over for gødskning, der bør undgås.	Meget sårbar over for gødskning, der ikke må finde sted.	Tolererer moderat gødskning, op til 50-100 kg N/ha/år.
Græsning (hvis max. 25% af artens reder må gå tabt pga. nedtrampning)	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 25. maj ved 1 ungdreger/ha eller 5. juni ved 2 ungdreger/ha.	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 28. maj ved 1 ungdreger/ha eller 5. juni ved 2 ungdreger/ha.	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 15. maj ved 1 ungdreger/ha eller 25. maj ved 2 ungdreger/ha.
Høslæt (hvis max. 20% af artens unger må gå tabt pga. slåning)	Tidligste høslæt dato 15. juli.	Tidligste høslæt dato 15. juli.	Gødskede enge: tidligste høslæt dato 20. juni Ugødskede enge: tidligste høslæt dato 25. juni.
Salt	Tåler i hvert fald op til 10 promille salt i engenes pande- og losystemer.	Meget sårbar over for salt, allerede ved saltpromiller på omkring 5 i engenes vand-systemer ophører arten med ynglen.	Tåler i hvert fald op til 10 promille salt i engenes pande- og losystemer.
Vegetationshøjde i redehabitat	Rede placeres i 5-15 cm høj vegetation med godt udsyn.	Rede placeres i 10-20 cm høj og ikke for tæt vegetation, med noget udsyn.	Rede placeres i 5-15 cm høj vegetation med godt udsyn.
Vegetationshøjde i ungeføringshabitat	Ungerne føres i lav, åben vegetation af 2-20 cm's højde.	Ungerne føres i ret lav, åben vegetation af 10-20 cm's højde.	Små unger føres til de er 2-3 uger gamle i relativt åben, ret høj vegetation af 15-30 cm's højde.
Minimal udnyttelse	Græsning og/eller slåning nødvendig, for at krav til vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.	Kan yngle i fugtig, langsom-voksende brak, men normalt er græsning og/eller slåning nødvendig, for at krav til vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.	Græsning og/eller slåning nødvendig, for at vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.

Dersom de anførte krav til levesteder opfyldes for disse tre truede vadefuglearter, vil ikke blot de, men også et bredt register af andre vade-, ande- og mågefuglearter få forbedret deres levevilkår betragteligt.